

50 let gledališkega dela Fedorja Gradišnika

Pol stoletja življenja z gledališčem — tak jubilej slavi letos mag. pharm. Fedor Gradišnik v Celju. In če sta pol in delo vodila jubilarja skozi dobo z zgodovinsko važnimi političnimi in družbenimi dogajanj, ki so učinkovala tudi na naše kulturno življenje, in če je v tem času jubilarju uspelo uresničevati svoje težnje in načrte ne sebi, nego Celju samemu v korist in čast, potem je nedvomno treba slaviti takšno svetlo obletnico. Kajti ta je hkrati tudi jubilej same borbe za veliko stvar in proslava njene zmage, ki že uživamo njene bogate plodove.

Ime in delo Fedorja Gradišnika je neoljubivo povezano z gledališčem in s celjskim še posebej. Vso dolgo dobo se je postavljalo v službo gledališke umetnosti kot organizator, režiser in igralec, pri tem pa vedno pripravljen na lastno osebno žrtvovanje. In ne le kot gledališki kulturni delavec, tudi kot napredni javni in politični delavec in književnik je pomemben.

Jubilant se je rodil 20. januarja 1890 v Hrasniku. Njegov oče — znani šolski delavec in politični bорец — je dobil nadučiteljsko mesto na slovenski okoliški deški ljudski šoli v Celju in tako se je s svojci leta 1897 s preselili tudi Fedor in se tu šolal. Z otroka ga je pritegovalo gledališče in ni čudno, če je na odru Narodnega doma nastopil že leta 1900 kot palček v Snežuljici. Na gimnaziji je organiziral in vodil dijaški dramski krožek. V njegovi režiji in z njim v glavni vlogi so dijaški leta 1906 uprizorili Oresta. V tem letu — torej pred 50 leti — je celjsko dijaško gledališče dobilo organizacijsko osnovo z Gradišnikom kot upravnikom, R. Doboviškom kot dramaturgom, pa celo še z lastno kulturno.

Kot F. G. Hrasničar je v mladinskem listu Zvončku objavil zgodbe in dramske prizore, pa tudi »Domače gledališče« s praktičnimi napotki. Že kot dijak je sodeloval pri celjskih listih in objavil v njih tudi več prvih prevodov del Maksima Gorkga, ki jih je kasneje leta 1910 izdal v knjigi. Bil je med ustanovitelji organizacije svobodno-selnega narodno-naprednega dijaštva v Celju in urejal njen list Svoboda. Leta 1907 je napisal dramo »Sorodna srca«.

Želel je postati poklicni igralec in letos bo minilo 50 let od začetka sezone 1906/7, ko je v ljubljanskem gledališču poslušal predavanja naših tedanjih gledaliških prvakov in opravil izpit za igralca istočasno z mnogimi pozneje najvidnejšimi slovenskimi igralci in režiserji.

Vse to delo kakor tudi vrsta še novih njegovih črtic in novel, zlasti pa roman »Institutka«, ki ga je priobčeval v celjskem Narodnem listu, so mu povečali zaupanje pri nemški šolski oblasti in cerkvenih imenitnikih, tako da je moral zapustiti domačo gimnazijo in je šla za njim še okoliščina v svari pred »nevarnim svobodoumnim študentom«.

Prakticiral je v lekarni na Vrhniki, kjer se je tudi gledališko udeleževal. Leta 1911 se je vpisal na farmaceutski fakulteti v Pragi in postal leta 1913 magister. Med prvo svetovno vojno mobiliziran, je delal v lekarnah vojnih bolnišnic v Ljubljani in Cedadu. Z zadostjenjem je pozdravil zlom Avstro-Ogrske in služboval v lekarni na lesenicah, kjer je tudi režiral in igral. Tu je njegova drama »Norec« doživela krstno predstavo — pozneje je bila uprizorjena tudi v Celju, kamor se je preselil leta 1922 in odprl tu svojo samostojno apoteko.

Z verno se je posvetil celjskemu gledališču in se nepopustljivo trudil za resno, umetniško kvaliteto njegovega dela. Hkrati je pričel pripravljati pogoje za ustanovitev poklicnega gledališča, pri čemer so izdali sodelovali še Valo Bratina, Milan Skrbinec, Rado Železnik in Vekoslav Janko. V tej dobi je Celje štelo vrsto resnih, močnih amaterskih igralskih sil, pa tudi Dramatično društvo s predsednikom I. Prekorškom je podpiralo napredne težnje celjskih gledališčinikov.

Politična razcepjenost v tedanjih razmerah je grozila razbiti tudi gledališke ljudi in njihova stremjenja. Prav tedaj se je v Celju ustvarila skupnost mladih ljudi, ki so si ob prihodu Milana Košiča smelo ustanovili Celjski studio

leta 1933. V njegovem gledališkem seminarju je bil delaven tudi Gradišnik. To je bil lep, poln obel, ki je z uspešnimi predstavami na prostem pomenil nov dokaz bodočih možnosti.

Dolga je vrsta gledaliških del iz domače in svetovne literature, ki je njihovo uprizoritev režiral Gradišnik. Spominjamo se njegovih nepozabnih likov Hermana (treh avtorjev), Osvalda, Nehljudova, Othella, Jermana, Kantorja, dr. Grozda, Tonina, Hrasla idr.

Ob tedanjih posebnih političnih in gospodarskih konstelacijah je bilo kulturno življenje pri nas vse bolj razbito in jalovo. Celjsko gledališko poslopje je služilo samo še gostovanjem. V tem času je Gradišnik delal le še priložnostno v gledaliških družinah in jim pomagal tudi v okolici, aktivneje pa je nastopil v našem političnem življenju. Kot iskren demokrat in dosleden na-

sprotnik proljudskih hegemonističnih kapitalističnih političnih režimov se je povezal z voditelji delavskega gibanja v mestu in okolici. Pri skupščinskih volitvah leta 1938 je kot kandidat Združene opozicije — njegov namestnik na listi je bil rudar Albin Vipotnik kot predstavnik KPS — živo posegel v politično življenje celjskega območja, z uspehom pa napredno stvar. Seveda si je pri tem nakopal vrsto policijskih preiskav in glob.

Kot odločnega protifašista in zvestega Slovenca ga je okupator kmalu aretiral in poleti leta 1941 izselil v Srbijo. V Beogradu je bil ozko povezan z ljudmi osvobodilnega gibanja. Kot tak je bil v vodstvu slovenske organizacije OF »France Rozman« in je ob osvoboditvi Beograda govoril na velikem mitingu Slovencev. Zgodaj spomladani leta 1945 je tam v Cankarjevem »Kralju na Belajnovi« prodorno kreiral Kantorja. Že aprila leta 1945 je v Prekmurju slopil na svobodna slovenska tla.

Čakalo ga je Celje in njegovo gledališče v povsem spremenjenih razmerah ljudske oblasti in graditve socializma, ki mu je nadvse važna kulturna baza v službi delovnemu človeku. Bilo je treba vztrajno delati, zbirati sile, učiti, skrbeti za kvaliteto, pridobivati publiko, razmahovati se z gostovanji. S stalno pomočjo oblasti in množic je bilo mogoče premagovati težave. Bogata delovna bilanca prvih letih le je upravičevala vstop celjskega gledališča med naša poklicna gledališča s sezono 1950/51. Njegov upravnik je postal Fedor Gradišnik, ki pa je vedel, da ga

DRAMSKA SEKCIJA VELENJSKE SVOBODE PRIPRAVIJA NOVE UPRIZORITVE

Po šestkratni zelo uspešni prireditvi operete »Pri treh mladenkah« v režiji lov. Mavca bodo spel postavili na oder dramo Mladost pred sodiščem. Hkrati pripravljajo lov. Verdeje komedijo Skupno stanovanje, lov. Vebeloča pa igrano Begunka. Študiral so začeli tudi zahtevno dramo Celjski grofci, ki jo bo režiral lov. Furlan. Razen tega pripravljajo še Veseli večer, odnosno revijo priljubljenih domačih pesmi in popevk. Manjkalo pa ne bo tudi domačih rudarskih dvotipov.

Da je delo velenjske Svobode tako uspešno, je predvsem zasloga nekaterih požrtvovalnih tovarišev, kot n. pr. Dušana Ferjančiča, ki že več let nazaj brezplačno ureja in vodi knjižnico, ter lanka Borštnarja, ki že več let vodi blagajno društva in je za dramsko sekcijo brezplačno naslikal nešteto kulisa.

V VELENJU SE JE PRIČEL IZOBRAŽEVALNI TEČAJ

V drugi polovici preteklega meseca se je v Velenju pričel splošno-izobraževalni tečaj, namenjen predvsem delavcem, ki si žele pridobiti višjo kvalifikacijo v službi. Tečaj je organizirala Ljudska univerza, podprla pa ga je rudniška uprava. V tečaju je vpisanih nad 200 delavcev. Poleg splošno izobraževalnih predmetov poučujejo na tečaju tudi fiziko in kemijo, moralno vzgojo, družbeno ureditev in ekonomiko v FLRj itd.

V tečaj bodo vključili tudi redna predavanja Ljudske univerze. V marcu bodo predavanja o spolni vzgoji, družbenem upravljanju, o vzgoji duševno zaostalih otrok in druga.

L. V.

tudi po tem uspehu čaka še dovolj dela.

Potrebnosti so bili še nadaljnji napori za irednost nove ustanove in za obnovo gledališke hiše, ki jo je okupator razdelal. Tudi tu je jubilar ob prizadevanosti naše ljudske oblasti uspel in danes ima Celje enega najlepših Talijinskih hramov v državi. Ponaša se tudi z bogatim gledališkim muzejem. V vzgledno urejevanem Gledališkem listu objavlja Gradišnik Zgodovino celjskega gledališkega življenja. Izmed njegovih najožjih sodelavcev moramo omeniti vsaj dramaturga L. Filipiča. Tako se je celjsko gledališče z naglimi koraki vzpenjalo v rast: kvaliteta igralskih sil in smelega repertoarja z razgledom v sodobni svet, interes občinstva, organizacija festivalov, prirejanje gostovanj na podeželju, v Mariboru in Ljubljani, uspeh v Beogradu.

Cudoviti je bil vselej Gradišnikov odnos do gledališke umetnosti. To ni odnos le v ljubezni do nje, je mnogo več: gledališče je zani življenje samo, je človek sam, v kolikor je odrska usvarjalnost samo odraz vsega resnično človeškega. Polnost gledališkega življenja daje vsebino njegovemu osebnemu. In govorica tega življenja je naša lepa slovenska beseda, ki jo je vselej gojil z vdanim spoštovanjem.

Malo ljudi je kakor naš slavileneec srečnih, da bi mogli ob svojih osebnih obletnicah slaviti že toliko poln uspeh svojih glavnih življenjskih prizadevanj. Toda krepak in delaven ima Gradišnik v mislih še to in ono, s čimer bi bilo mogoče še dvigniti in olepšati celjski kulturni obraz. Kot močna osebnost, kakršno se je izkazal ne le kot gledališki organizator in umetnik, ampak kot človek nasploh, nam je hkrati vzor zdravega slovenskega inteligenta, ki je vse svoje sile nesebično postavil v službo svojemu ljudstvu. Nikdar ni pripadal kakšni od sredine oddvojeni kasti, za to je bil preglobok v svojem duhu in preširok v svoji demokratičnosti. Nikoli ni iskal ospredja, ampak so ga stvari, ki jih je pomagal uresničevati, in interesi teh stvari sami postavljali v prve vrste. Vsaka skupnost, ki je ljubila odprilo in borbeno misel ter vedro slovensko besedo, je bila srečna, če je v svojo sredino mogla sprejeti duhovitega, usvarjalnega in v prijateljslu toploga tovariša.

V najlepšo dolžnost in veselje si štejela naše hvaležno Celje in slovenska javnost, da z iskrenimi željami čestita slavilencu k 50-letnici njegovega gledališkega kulturnega dela. Med največjimi, najuspešnejšimi in široko pomembnimi slovenskimi kulturnimi delavci in organizatorji je treba priznati častno mesto tudi mojstru Fedorju Gradišniku.

F. R.

MLADINA V ZIBIKI JE VREDNA PRIZNANJA IN POSNEMANJA

(OB zaključku gospodinskega tečaja) Že neštetokrat smo se prepričali, da je naša mladina tudi v najbolj zakoltni gorski vasi zelo dovzelna za vsak napredek, če ima oporo v dobrem voditelju. V Zibiki je to zimo zelo uspešno delovala kmetijsko gospodarska šola pod vodstvom šolskega upravitelja, tovariša Zupana. Tu je bila mladina iz vsega področja, ki se ni ustrašila ne ostre letošnje zime, ne dolge, tudi dveh urne poti in tako kljub objektivnim težavam izostankov skoraj niso beležili.

V okviru kmetijsko-gospodarske šole pa je bil to zimo tudi gospodinski tečaj, katerega so redno obiskovale vse bližnje in okoliške vaše mladine. Te dni so tečaj zaključili in preteklo nedeljo povabili k zaključni proslavi vse predavatelje iz Celja in drugod. Ocene so pokazale, da je mladina z vso resnostjo zasledovala predavanja in da so prizadevanja prosvetnih delavcev in kmetijskih strokovnjakov bila res uspešna. Zasluga za te uspehe gre predvsem tamkajšnjemu šolskemu upravitelju tov. Zupanu, ki že dolga leta dela v tem nedavno tako zaostalem kraju. Mnogo zaslug za splošni gospodarski napredek pa ima brez dvoma tudi domača kmetijska zadruga, ki je za kmetijsko šolstvo pokazala izredno zanimanje.

Gospodinski tečaj je trajal vso zimo, vzporedno s kmetijsko gospodarsko šolo. Sola pa v tem letu še ni zaključila svojega dela, ker sledijo še praktična strokovna dela na terenu, za katera se zibiška mladina tudi zelo zanima.

V SLOVENSKEH KONJICAH SO USTANOVILI KROŽEK MLADIH ZADRUŽNIKOV

Pred kratkim je bil pri kmetijskih zadrugi v Slov. Konjicah ustanovljen krožek mladih zadružnikov, ki bo štel nad 100 kmečkih fantov in deklet iz bližnje okolice. Večji del teh izhaja iz kmetijske nadaljevalne šole. Na ustanovnem sestanku so se pogovorili o njegovih prihodnjih nalogah, ki bodo zlasti pri uveljavljanju novih metod dela v kmetijstvu, pravilni uporabi umetnih gnojil, predmet strojne obdelave zemlje in izbira dobrih semen za setev.

Zbori pospeševalnih odsekov kmetijske zadruge Velenje

ODSEKI SESTAVLJAJO NAČRTE — ZA DOBER RAZVOJ SADJARSTVA IN ŽIVINOREJE

Po vseh znakih sodeč, kaže, da se kmetijska zadruga v Velenju zaveda svojih nalog. Območje njenega delovanja je precej mešano naseljeno, saj prebivajo tu rudarji, ki so zaposleni v rudniku in kmetje, ki zaposlene v rudniku in drugod zalagajo s kmetijskimi pridelki. Vendar je bila prav ta povezanost v zalaganju vsa leta nazaj precej slaba ali celo nezadostna.

Sedanja združena kmetijska zadruga Velenje poizkuša stanje v pogledu preskrbe precej izboljšati. Končno so v zadruzi spoznali, da ni njihovo glavno delo le trgovanje, ampak pospeševanje kmetijstva, kjer precej lahko napravijo prav pospeševalni odseki, ki delujejo v okviru zadruge.

Prav v teh dneh potekajo zbori pospeševalnih odsekov, na katerih sestavljajo in sprejemajo delovne programe za letošnje leto. Takšne zbornice so imeli do sedaj že živinorejci, sadjarji, hmeljarji, poljedelci in žene — zadružnice. Udeležba na dosedanjih zbora je bila zadovoljiva, saj znaša povprečno 70 odstotkov.

Najvažnejši panogi zadruge sta živinoreja in sadjarstvo. Prav zato so tudi načrti za ta odseka precej skrbno sestavljeni. Živinorejci nameravajo letos uvesti rodovnike za vse krave z mlečnostjo preko 2000 litrov. Že lani in tudi letos so nabavili 56 govedih silorjave pasme, od katerih bodo vzredili 10 bikov in 36 telic, ki bodo osnova za dobro pleme. Nabavili pa bodo tudi električne pastirje, postavili silose, nadaljevali z urejanjem pašniškega obrata na Kozjaku, organizirali redne veterinarske preglede ter predavanja in prireditve razstave živine.

V sadjarstvu si člani postavljajo za najvažnejšo nalogo preprečitev vdora

ameriškega kaparja na področje zadruge, saj ti predeli še niso okuženi. Poleg tega pa bodo redno škropili, sanirali 35 ha sadovnjakov, povečali nasađe mladih dreves na 24 ha ter skrbeli za čim boljši sadni izbor. Kar največ pozornosti pa bodo tudi letos posvetili delu na malinovih nasadih, ki lahko prinašajo prav lepe dohodke.

Tudi ostali odseki imajo obsežne načrte. Tako bo poljedelski odsek skrbel za kar najboljši izbor semen, za povečanje pridelka krmnih rastlin in dobro gnojenje. Nič manjša naloga ga ne čaka v skrbi za povečanje pridelka zelenjave, s katero naj bi zadruga v večji meri preskrbovala velenjski trg. Prav pridelovanju zelenjave in povrtnin bodo tudi žene zadružnice posvetile več pozornosti, saj lahko na tem področju ima mnogo napravijo. Velenjska okolica ima precejšnje možnosti za gojenje povrtnin, le člani zadruge je treba za takšno delo zainteresirati.

Hmeljarji imajo v načrtu predvsem redno škropljenje, analize zemlje ter povečanje hektarskega donosa hmelja. Res je sicer, da celoten okoliš zadruge ni primeren za gojenje hmelja, vendar pa bodo hmelju posvetili kar največ pozornosti.

Že po načrtih nekaterih odsekov je videti, da je ugotovitev pravilna: kmetijska zadruga v Velenju se je pričela zavedati svojih nalog in dolžnosti. Trenutno imajo v zadruzi šele dva kmetijska strokovnjaka, za živinorejo in sadjarstvo, ki sta najvažnejši panogi. Prav radi pa bi jih imeli še več, če bi jih le dobili. Pričakujemo lahko, da bo letošnje delo zadruge in njenih odsekov uspešno, če bodo uresničili postavljene načrte.

(1)

MANJŠE OBČINE PRECEJ ŠEPAJO V KOMUNALNI DEJAVNOSTI

Naše občine, predvsem manjše, zelo počasi in neokretno rešujejo komunalna vprašanja na svojem področju. Vzrok za to je predvsem nepoznost odgovornih referentov, ki še vedno čakajo navodil »od zgoraj« in v svoji nesamostojnosti pustijo ob strani tudi najaktualnejše, dostikrat celo akutne probleme.

Vzrok za togo reševanje komunalne dejavnosti pa je iskati tudi v dejstvu, da nekatere občine spričo skromnih proračunskih sredstev v komunalni še vedno nimajo potrebnega referenta, ki bi dajal iniciative in usmerjal delo. Neke občine zato razmišljajo, da bi se združile s sorodnimi sveti in, vključujo v kmetijsko gospodarstvo tudi komunalno dejavnost.

V pogledu komunalne dejavnosti je doslej najboljša žalska občina, kjer že precej časa konkretno delajo in so že

vidni prvi uspehi. Prav tako dobra je tudi celjska občina, Soštanj in do neke mere tudi konjska občina. V Sentjurju pri Celju so tudi zelo prožni, hitro delajo in ne čakajo navodil.

Slabo urejeno komunalno dejavnost pa imajo občine Vojnik, Vranksko, Kozje, Planina. V teh občinah bi nujno morali postaviti dobre referente v komunalne svete.

Da bi se pospešila in organizacijsko utrdila komunalna dejavnost v našem okraju, je Svet za komunalno pri Okrajnem ljudskem odboru Celje na svoji zadnji seji sklenil, da bo v drugi polovici marca sklical sestanek referentov komunalnih svetov in jim dal navodila za delo. Poklicali bodo referente vseh občin, tudi tiste, ki dobro delajo, da bodo medsebojno izmenjali izkušnje. Občine, ki referentov še nimajo, bodo na sestanek poslane načelnike odsekov.

Celjski zdravniki odpovedujejo službe, ker ne dobijo stanovanj

Celjska bolnišnica je v silni zadregi, ker vrstoma odpovedujejo službo zdravniki in sližno osebe zaradi neprimernih stanovanj. Na sejah stanovanjske urada in stanovanjske skupnosti se je neštetokrat obravnavalo vprašanje, da je treba pri dograditvi novih blokov nujno misliti na rezervacijo nekaj stanovanj in prisoditi prioriteto zdravniškemu kadru, ki ga celjska bolnišnica kot Poliklinika tako nujno potrebuje. V tej stanovanjski krizi je bilo že dograjenih nekaj blokov, toda le redki zdravstveni delavci so do danes našli streho v njih. In če v dolgih mesecih ali celo letih požrtvovalnim zdravstvenim delavcem nismo mogli nuditi doslojnega stanovanja, se pač ne smemo čuditi dejstvu, da bo zdravnik, četudi specializirani v štipendisti celjske bolnišnice — sprejel službeno mesto tam, kjer mu bodo nudili vsaj primerno stanovanje.

Tako je bil te dni v celjski bolnišnici slučaj, da sta v enem dnevu odpovedala kar dva zdravnika-pedialtra službo. Zanju se poteguje Maribor, ki jima je pripravil udobno stanovanje v Hutterjevem bloku. Oba zdravnika sta poročena in že dolgo časa brezuspešno moledujeta za stanovanje. Dr. Zalar »stanuje« s svojo ženo na Dečkovi cesti v neki predstobi, dr. Poznik pa ima v novem bloku en sam kabinet — njegova žena pa je noseča in bo vsak čas rodila. Oba zdravnika sta štipendista celjske bolnišnice, pa pod silo stanovanjskih prilik hočeta iz Celja.

Pri tem je treba še poudariti dejstvo, da ima otroška bolnišnica že tako premajhno število zdravnikov in da se bliža pomlad in z njo otroške epidemije.

Akcijo za pridobivanje DENTONITA bi bilo treba podpreti

Podjetje Pesek-Store je v zadnjem času pokrenilo akcijo za pridobivanje dentonita, rude, ki jo uporabljajo naše rafinerije in so jo doslej morale uvažati. Bogato nahajališče dentonita pa so našli v štokski okolici, v Blagovni Jamsko pridobivanje dentonitne gline bi se pri nas vsekakor izplačalo, saj glede uporabnosti ne bi bili v zadregi. V večji meri bi jo potrebovala železarna Ravne in Litostroj.

Podjetje Pesek-Store je zato prosilo okrajni ljudski odbor, da bi to akcijo podprl. Zaenkrat bi rabili provizorično sušilno napravo in pettonski kamion. Svet za gospodarstvo pri okrajnem ljudskem odboru bo to vprašanje še proučil in v primeru rentabilnosti akcijo gotovo podprl.

ŠAHISTI V PREBOLDU SO AGILNI

Sahovsko življenje je v Preboldu zadnje čase zelo zaživelo. Vsak večer se ukvarja s to zanimivo igro 15 do 20 šahistov. Pred dnevi pa je bila odigrana simulanka s 14 igralci. Odigral jo je Stanko Skok in dosegel 10 zmag in 4 poraze. Zmagali so Bolte, Masnec, Skok V. in Cijan. Na gimnaziji je tudi pionirski šahovski krožek, ki šteje že 47 šahistov.

Koledar za leto 1957, 3 leposlovne in 3 poučne knjige lahko dobite za borih 500 din, če se vpišete v članstvo Prešernove družbe. Poleg tega boste še udeleženi pri velikem nagradnem žrebanju.

USPEŠNO IZOBRAŽEVALNO DELO V KONJSKI OBČINI

Splošno izobraževalno delo v konjski okolici se je letošnje zimske sezone dokaj močno razgibalo. V samih Konjicah je Svoboda preko Ljudske univerze in s pomočjo sindikalnih podružnic pripravila že 13 različnih predavanj, ki jih je povprečno poslušalo po 60 do 70 poslušalcev. S podobnimi predavanji so pričeli tudi v Tovarni kovanege orodja v Zrečah, dočim je v Tovarni usnja KONJIS v Konjicah že nekaj časa strokovni tečaj za vodilne mojstre v oddelkih. V Ločah pa je nekaj splošnih predavanj pripravila sindikalna podružnica tamkajšnje opekarne ob sodelovanju ostalih organizacij v tem kraju. Precej delavni v tem oziru so še v sosednjih Zičah. V Zrečah pa so zadnje čase tudi člani ljudske tehnike začeli s krajšim tečajem. Ta splošno izobraževalna akcija pa kaže, da so odborniki sindikalnega sveta pravilno razumeli svoje naloge.